

О.В.Зінько

І.О.Воробйов

Культурологічний аспект життя та творчості

М.О. Максимовича

Вінницький Національний Технічний Університет

Анотація

В статті розглядається культурологічний аспект творчості М.О. Максимовича.

Ключові слова: культура, українська культура, ботанік, історик, філолог, етнографія, фольклорист.

Abstract

This article analyse cultural aspects of life M. Maksymovych.

Key words: culture, Ukrainian culture, botanist, historian, philologist, ethnographic, folklorist.

Вступ

У діяльності Максимовича простежується перетворення молодого вченого, відомого природознавця на гуманітарія й історика, київського ректора та захисника самобутності української мови та культури в цілому.

Основна частина

Максимович Михайло Олександрович народився 3 (15) вересня 1804 на хуторі Тимківщина (нині Черкаської області). Вчений-енциклопедист, фольклорист, історик, філолог, етнограф, ботанік, поет зі старшинського козацького роду Полтавщини, перший ректор Університету Св. Володимира в Києві [1].

Формування поглядів Михайла почалось ще у дитинстві: його прадід був сотником Бубновської сотні, про яку Михайло Олександрович оповів у своїй однойменній праці. Від юнацьких років він перебував під благодатною опікою родичів-українців — дядьків Тимківських, кар'єра яких успішно склалась в російських урядовій та академічній сферах [2].

Життя Максимовича можна поділити на дві доби – московську (1919-1934 рр.) та київську (1934-1945 рр.) До 1921 року він навчався на словесному відділенні Московського університету, яке обрав, як припускають, за наполяганням свого дядька Р. Тимківського, що був відомим дослідником «Слова о полку Ігоревім» і прищепив своє зацікавлення обдарованому племіннику. Завдяки дядьку був запрошений у якості перекладача творів Горация. Михайло Максимович захоплювався романтичною літературою, філософією. Так склалися обставини, що викладаючи в університеті російську словесність, досліджував україністику, історію, фольклор. Результатом стає збірка

«Малоросійських пісень». Саме з Максимовича починається українська фольклористика як наука. Він проаналізував особливості українських пісень у порівнянні з російськими. Зробив висновок, що українська мова – це самостійна мова. «Малоросійські пісні» стали каталізатором хвилі етнографічних дослідів, з якою пов'язують початок ери українського романтичного народництва XIX ст. Любив повторювати, що «Дурість, варварство і невігластво не поважає минулого, плазуючи перед теперішнім» [3].

Втім, юнацькі мрії стати ботаніком взяли гору. 1821 р. М. Максимович перейшов на фізико-математичне відділення Московського університету. Протягом 1820-х років відбувається зміна світогляду Михайла, що супроводжується біологічною діяльністю. Вже в серпні 1833 р. він стає професором на кафедрі ботаніки Московського університету. На той час йому виповнилося лише 29 років. За Московський період Максимович виступав не тільки в ролі академічного вченого-природника, популяризатора, етнографа, критика та полеміста, а навіть як видавець-редактор: протягом 1830—1834 рр. він видав літературний альманах «Денница» (три випуски). На сторінках цього видання знаходимо чимало славетних імен, переважно письменників, поетів та критиків пушкінської плеяди. Згодом фольклорні праці Максимовича викликали інтерес до українського фольклору не лише серед інших слов'янських народів (зокрема, росіян, поляків, чехів), а навіть в Англії й Америці.

У київську добу свого життя Максимович виступає на науково-освітній ниві як представник загальноросійських культурних і академічних практик. Вони були скеровані на змагання з польським соціальним і культурним впливом у південно-західному краї імперії та спиралися на ідею осягнення руського народного духу, але в місцевому, українському контексті. Такої орієнтації М. Максимович тримався і як ректор-адміністратор (липень 1834 - грудень 1835), і, пізніше, як професор Університету св. Володимира. Основна діяльність Максимовича у 30-х роках пов'язана зі спростуванням «общерусской концепции»: він вступив у публічну полеміку з М. Погодіним, категорично спростувавши твердження останнього, які зводились до того, що після зруйнування Києва Батием усі південні землі Київської Русі цілком знелюдніли і тому подальше існування тамтешнього народу в державних формах було неможливим, населення відійшло на Північний Схід, в орбіту Москви, та й попередня основа творення колишньої Київської держави - ті ж самі росіяни. Максимович слушно вказував, що масштаби відходу корінного населення з Києва після вторгнення Батия дуже й дуже перебільшені Погодіним. Слід зазначити, що «російська словесність» як сфера діяльності перетиналася або включала багато інших соціогуманітарних дисциплін із зародковою на той час інституціоналізацією (філологія, мовознавство, фольклористика, етнографія та ін.). Відтак вона давала можливість Максимовичу реалізувати своєрідну «мовну концепцію» романтизму, зокрема показати мистецько-естетичні, духовно-етичні, комунікативні, етносоціальні й інші властивості та функції мови[4].

Як мовознавець Максимович опублікував низку статей про класифікацію слов'янських мов (1838, 1845 і 1850), у яких широко користувався даними з української мови. Максимович був автором етимологічного правопису «максимовчівки». Як літературознавець Максимович вивчав «Слово о полку Ігоревім», яке переклав українською мовою. Йому належить видання і дослідження найдавніших літературних пам'яток Київської Русі — «Руської Правди», «Повісті минулих літ». Був автором праці «История древней русской словесности» (1839 р.), про козацькі літописи.

Навіть під кінець життя він не покидав свою справу. Він доводив, що козаки сформувалися з народних мас у результаті тих соціальних процесів, що відбувалися в Україні, а не з волі польського короля, який організував їх для захисту кордонів від татар. Історично відомими, вважав Максимович, козаки стали вже після 1471 року, коли Київське князівство було перетворене на воеводство й

розвинулося під началом старости черкаського і канівського Євстафія Дашкевича з 1508 по 1536 роки. Захищав український вчений козацтво і від польських аристократів, що дивилися на запорозьке лицарство як на холопство, бидло та розбійників. Водночас він показав у своїх дослідженнях, зокрема у «Сказанні про Коліївщину», масові насильства шляхти над українським народом. Це дослідження заборонила цензура, й лише після смерті автора, 1875 року, воно побачило світ. Максимович був першим істориком стародавнього Києва, присвятивши йому двадцять п'ять статей. Він уперше показав роль Петра Могили в будівництві української культури, розповів про історію створення багатьох кийвських пам'яток, зокрема Трьохсвятительської, Воздвиженської, Іоаннівської церков, Хрещатика, Золотих воріт, міських валів, узвозів. Обороняючи рідну культуру від нападок імперських науковців, він у листах до князя Вяземського знову рішуче виступає проти панславізму з російським обличчям, а фактично проти русифікації української культури, ігнорування української мови як мови великого окремого народу[5].

Висновки

Праці Максимовича сприяли зародженню історико-філологічної школи Київського університету. Головним висновком його робіт була думка про те, що українська мова – це самостійна мова. Максимович перший подав усі найвиразніші прикмети української мови, розкритикував “общерусскую концепцію”.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бібліотека Української Літератури [Електронний ресурс] - Режим доступа: <http://www.ukrlib.com.ua/bio/printout.php?id=201>
2. Енциклопедія «Черкащина». Упорядник Віктор Жадько.— К., 2010.— С. 558–559
3. Зінько О.В., Зінько Ю.А. Нариси історії української культури. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. /2-ге вид.: доповн., перероб. – Вінниця, ТОВ «Нілан-ЛТД», 2014. – 248 с.
4. Жовтобрюх М. А. Мовознавчі погляди М. О. Максимовича. "Мовознавство". - 1989. - №5
5. Бойко Н.І. Михайло Максимович - навіки з рідним краєм. – Черкаси, Брама, 2004. – 248 с.

Олена Василівна Зінько — кандидат історичних наук, доцент кафедри філософії та гуманітарних наук, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця.

Воробйов Іван Олексійович – студент групи БС – 14б, факультет інформаційних технологій, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, e-mail: y310807@ukr.net

Zinko Olena V. — Dr. Sc. (Eng.), Associate Professor of Philosophy and Humanities, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia.

Vorobyov Ivan O. — BS student group - 14b, Faculty of Information Technologies, Vinnytsia National Technical University. Vinnytsia.